

Godišnjak Fakulteta političkih nauka 19, no. 33–34: 57–86
Pregledni naučni članak
https://doi.org/10.18485/fpn_godisnjak.2025.19.33_34.3
Primljen: 3.11.2025.; Prihvaćen: 27.12.2025.

Dragan R. Simić*
Dragan Živojinović**

Univerziteti kao izvor američke moći i druga administracija predsednika Trampa***

Apstrakt

Jedan od najvažnijih izvora američke moći u „dugom američkom veku” bili su univerziteti, i to na najmanje dvostruki način: prvo, kao izvor tvrde moći, jer je odatle stizalo znanje koje je omogućavalo sveukupni ekonomski, tehnološki i društveni napredak ove zemlje, i drugo, kao izvor meke moći, jer su univerziteti privlačili talentovane studente iz stranih država, od kojih su, gotovo po pravilu, najbolji ostajali u Americi, provodeći tamo svoj radni i životni vek. Iako je već u vreme prve administracije predsednika Donalda Trampa (2017–2021) bilo jasno da su univerziteti bili predmet njegovih oštrih kritika, u vreme Trampove druge administracije te kritike su prerasle u neku vrstu „otvorenog rata”. Smatrajući ih izvorima ideologije koja šteti američkim nacionalnim interesima u zemlji i inostranstvu, to je naročito postalo vidljivo u ukidanju federalnih fondova i pooštrenoju politici izdavanja viza sadašnjim i potencijalnim stranim studentima. Sve to zajedno će kao rezultat imati sma-

* Fakultet političkih nauka. Kontakt adresa: draganrsimic@yahoo.com; dragan.simic@fpn.bg.ac.rs

** Fakultet političkih nauka. Kontakt adresa: zivojinovic75@yahoo.com; dragan.zivojinovic@fpn.bg.ac.rs

*** Ovaj tekst je nastao kao rezultat izlaganja na 19. Saboru politikologa, koji je pod nazivom „Borba za institucije: zarobljena država, napad na akademske slobode i otpor” održan 25. i 26. oktobra 2025. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

njenje američke tvrde, kao i američke meke moći, i pogoršanje američke pozicije u „dobu nadmetanja velikih sila”.

Ključne reči:

Donald Tramp, univerzitet, Sjedinjene Američke Države, američka moć, međunarodni odnosi, spoljna i bezbednosna politika

UVOD

Četrdeset peti i četrdeset sedmi predsednik Sjedinjenih Američkih Država, Donald Džon Tramp (Donald John Trump), po mnogo čemu je drugačiji u odnosu na svoje neposredne prethodnike. Naime, ne samo da mu je ovo prvo iskustvo na javnoj funkciji nego se i odlikuje specifičnim načinom donošenja odluka i sveukupnom pripremom za sastanke. Kad je u pitanju način odlučivanja, on je u velikoj meri instinktivac, a ne, na primer, poput Baraka Obame (Barack H. Obama) „knjiški tip”. Bez preteranog oslanjanja na od strane najbližih saradnika obezbeđene informacije, on odlukama pristupa na način da već ima veoma snažno i formirano mišljenje o nekome ili o nekom pitanju, koje će se u susretu sa novim informacijama (bez obzira na to koliko one pouzdane bile) vrlo teško promeniti.¹ Iako je spreman na kompromise koji su obično rezultat nalaženja „na pola puta” u odnosu na početne maksimalistički postavljene ciljeve, Tramp zaista predstavlja slučaj retke istrajnosti u pojedinim stavovima, čak i kad to ide na štetu zemlje na čijem je čelu, ili na njegovu ličnu štetu. Uprkos tome što mnogi misle da je Tramp usled nestalnosti i nepredvidivosti svojih postupaka zapravo čovek promenljivih stavova, Stevan Nedeljković je sasvim u pravu kad navodi da „iako se u njegovom delovanju ne naziru dugoročni ciljevi, postoji visok nivo konzistentnosti između onoga što je govorio godinama unazad i onoga što pokušava da učini”.²

Trampov odnos prema visokom obrazovanju se u tom smislu ni po čemu ne razlikuje od nekih drugih pitanja. Još u vreme svoje prve predsedničke kampanje na izborima 2016. godine, iznosio je kritike na račun američkog obrazovnog sistema uopšte, tvrdeći kako je on disfunkcionalan, nedovoljan, nekompetitivan, i služi slabljenju i gubljenju identiteta Sjedinjenih Američkih Država.³ Prema njemu, „politički korektna gomila je preuzela naše

¹ Videti šire o tome u Dragan R. Simić i Dragan Živojinović, „Kako odlučuje Donald Tramp?”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXI, br. 3, str. 289–310.

² Stevan Nedeljković, *Ravnoteža moći od Tukidida do Trampa*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Akademska knjiga, Beograd, Novi Sad, 2025, str. 296.

³ Videti šire o tome u Donald Tramp, *Obogaljena Amerika: kako Ameriku učiniti ponovo velikom*, Službeni glasnik, Beograd, 2016.

škole"⁴, a ono što je politički korektno nije nikad bila Trampova „šoljica čaja”. S vremenom, a imajući u vidu da je jedna od glavnih oštrica kritike njegove unutrašnje i spoljne politike dolazila sa univerziteta i tinktenkova, odnosno iz intelektualnog miljea, taj odnos je postajao sve komplikovaniji, da bi u drugoj administraciji, kad je preuzeo sve poluge vlasti (uključujući i činjenicu da su posle izbora 2024. godine republikanci kontrolisali i Kongres), to dobilo zaista ekstremni oblik. Ključna hipoteza ovog rada jeste da će potezi druge Trampove administracije prema univerzitetima dovesti do smanjenja američke skruturalne, tvrde i meke moći, kao i do sveukupnog pogoršanja američke pozicije u „dobu nadmetanja velikih sila”. Naime, u pogledu proizvodnje znanja i stručnjaka neprikosnovena američka leaderska pozicija u ovim oblastima će oslabiti, što može dovesti do odlaska vodećih stručnjaka u druge zemlje, odustajanja najboljih studenata od dolaska u Ameriku na studiranje ili ostanaka tamo posle završenih studija. Na taj način američki univerziteti će izgubiti prvenstvo u odnosu na konkurenciju, a Sjedinjene Američke Države će ostati bez važnog izvora svoje premoći u svetskim poslovima.

Rad se, pored uvoda i zaključka, sastoji od tri celine. U prvom delu rada, koji smo naslovili kao „teorijski okvir”, izložićemo različita shvatanja pojma moći u nauci o međunarodnim odnosima, a naročito ćemo obratiti pažnju na pojam skruturalne moći u shvatanju britanske teoretičarke međunarodne ekonomije Suzan Strejndž (Susan L. Strange). Drugi deo rada se bavi odnosom američke moći i univerziteta kroz istoriju, odnosno odgovara na pitanje kako su univerziteti doprinosili ukupnom povećanju američke moći, naročito od vremena Prvog svetskog rata i uloge predsednika Vilsona (Woodrow Wilson) u korišćenju naučnih znanja radi planiranja posleratnog mira, preko predsednika Frenklina Delano Ruzvelta (Franklin Delano Roosevelt) i naročito Projekta „Menhetn” (*The Manhattan Project*), kojim su Sjedinjenje Države uspele da stvore atomsku bombu, pa do stvaranja institucije tzv. hladnoratovskog univerziteta, koji je, zahvaljujući izdašnoj pomoći američke države, bio važno sredstvo u nadmetanju sa Sovjetskim Savezom. Treći deo rada se bavi politikom druge Trampove administracije prema univerzitetima, kao i time kakve posledice to ima po američku moć, kako skruturalnu, tako i tvrdu i meku.

TEORIJSKI OKVIR

U nameri da se istraži, objasni i proceni mesto i uloga univerziteta kao izvora američke moći, kroz istoriju i danas, neophodno je da se prethodno ukratko pozabavimo teorijskim razmatranjima ključnih pojmova ovako postavljenog

⁴ Isto, str. 52.

predmeta istraživanja. Već na samu pomisao o sociološko-politikološkoj, kao i antropološko-psihološkoj analizi pojma moći, istraživač oseća nelagodu. Na prvi pogled, sve je već rečeno u pravim slapovima Nijagarinih vodopada od napisa na „omiljenu i nezaobilaznu” temu značaja moći u društvenim naukama: kao što je Rasel (Bertrand Russell) lucidno primetio još 1938. godine, kazavši da „ono što je energija za fiziku, to je moć za društvene nauke”.⁵

Pa ipak, silazak u teško prozirne vrtloge značenja ovog pojma suočava nas iznova i iznova sa podjednako poznatim i nepoznatim nepoznanicama. Ima nešto neuhvatljivo, „avetinjsko”⁶ u pokušaju promišljanja moći. Za početak, od nemale pomoći je prethodno pitanje koje je postavio jedan od najvećih politikologa našeg doba, Džozef Naj (Joseph S. Nye Jr.), u bilo kom razgovoru o moći: moć za šta?⁷ Mi bismo mogli dodati i pitanja kada, gde, za koga, čija (koja) moć, pre svega.

Američka moć, njena prošlost, sadašnjost i budućnost jeste svakako ne jedino, ali jedno od određujućih pitanja našeg vremena. Malo šta se može dublje saznati o samim Sjedinjenim Državama i međunarodnom/svetskom sistemu/poretku bez raščlanjivanja i dubljeg razumevanja prirode, izvora, dimenzija, kao i oblika ispoljavanja moći jedine preostale globalne supersile. Uz i dalje nesavladano i nesavladivo tačno merenje moći države, posebno njenih tzv. nedodirljivih činilaca. Za ova pitanja se sasvim opravdano zanima ne samo stručna, akademska, nego i najšira javnost. Mi ćemo suziti naš predmet istraživanja na to kako druga administracija predsednika Trampa svojim odnosom prema univerzitetima i ukupnoj akademskoj zajednici utiče na moć SAD, tj. poći ćemo od činjenice da su univerziteti jedan od najvažnijih izvora ukupne američke moći skoro od vremena predsednika Vudroa Vilsona.

Krenimo redom: moć je jedna od centralnih zamisli u političkoj nauci i, razume se, nauci o međunarodnim odnosima. I dalje je, međutim, suštinski osporavana; ne postoji, između ostalog, potreban nivo saglasnosti da bismo govorili o jednoj koherentnoj, neprotivrečnoj teoriji moći država i drugih subjekata međunarodnih odnosa.⁸ Pre je reč o skupu najrazličitijih pristupa, svojevrsnoj kakofoniji. Doduše, na najosnovnijem nivou, prema Boldvinu (David

⁵ Videti Bertrand Russell, *Power: A New Social Analysis*, Allen and Unwin, New York, 1938, p. 12, navedeno prema: Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str. 223.

⁶ Arnold M. Rose, *The Power Structure*, Oxford University Press, Oxford, 1967, navedeno prema: Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 296.

⁷ Videti Joseph S. Nye, “Soft Power”, *Foreign Policy*, p. 162, navedeno prema: Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, nav. delo, str. 289.

⁸ Zato je, kako je tvrdio Stiven Lukes, moć „suštinski sporan [*contested*] koncept”. Videti Steven Lukes, “Power and the Battle for Hearts and Minds: on the bluntness

Baldwin), moguće je praviti razliku između dva razumevanja moći: jednog, koje moć uzima kao izvor, odnosno kapacitet, i drugog, koje na moć gleda kao na odnos-relaciju.⁹ Većina pripadnika realističke teorije u razumevanju i izučavanju međunarodnih odnosa, počev od Kara (Edward H. Carr), Morgentaua (Hans Morgenthau), Švarcenbergera (Georg Schwarzenberger), preko Nibura (Reinhold Niebuhr), Kisindžera (Henry Kissinger), Volca (Kenneth Waltz), Gilpina (Robert Gilpin), Volta (Stephen Walt) i Pozena (Barry Posen), sve do Kolbija (Elbridge Colby), Glasera (Charles L. Glaser) i Miršajmera (John J. Mearsheimer), shvataju moć kao **izvor**: onaj ko kontroliše jedan takav izvor, poseduje više moći u odnosu na takmace.

Miršajmer, najveći živi predstavnik realizma, tvorac pristupa koji se označava kao ofanzivni neorealizam, ističe da je „moć zasnovana na određenim materijalnim kapacitetima koje države poseduju”.¹⁰

Kod nekih autora, poput Pola Kenedija (Paul Kennedy), izvori moći država u međunarodnim odnosima se poistovećuju sa činionicima koji se s vremenom menjaju, gube ili dobijaju veći uticaj na ukupnu moć, ili skoro da nestaju kao takvi.¹¹ On kaže sledeće: „Uprkos stalnoj zainteresovanosti ove knjige [misli se na knjigu *Uspomina i pad velikih sila* – prim. aut.] da ide tragom 'krupnih tendencija' u svetskim sukobima proteklih pet vekova, ona ne tvrdi da ekonomija determiniše svaki događaj, ili da je ona jedini uzrok uspeha i neuspeha svake države. Naprosto je suviše mnogo dokaza koji ukazuju na druge stvari: geografija, vojna organizacija, moral nacije, sistem savezništva i mnoge druge stvari mogu da utiču na relativnu snagu pripadnica sistema država.”¹² Mi ovoj listi možemo još dodati i demografsku bazu, poljoprivrednu i prehrambenu osnovu, industrijske i tehnološke kapacitete, trgovinu i ekonomske mreže, administrativnu sposobnost države.

Grosso modo, na drugoj strani u odnosu na shvatanje moći kao izvora, nalazi se relaciono shvatanje moći, tj. razumevanje moći kao odnosa. Počev od osnivača relacionog pristupa Maksa Vebera (Max Weber) i Georga Zimela (Georg Simmel), preko Roberta Dala (Robert Dahl), Stivena Lukesa (Steven Lukes), poststrukturalnih teoretičara moći Mišela Fukoa (Michel Foucault) i

of Soft Power”, in: Felix Berenskoetter, M. J. Williams (eds.), *Power in World Politics*, Routledge, London, New York, 2011, p. 83.

⁹ David A. Baldwin, “Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies”, *World Politics*, Vol. 31, No. 2, pp. 161–194.

¹⁰ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, 2017, str. 91.

¹¹ Videti o tome šire u Pol Kenedi, *Uspomina i pad velikih sila*, Službeni list, CID, Beograd, Podgorica, 1999.

¹² Isto, str. 18–19.

Pjera Burdijea (Pierre Bourdieu), sve do Dejvida Boldvina i Džozefa Naja, moć **ne znači posedovanje** od strane države ili nekoga drugoga, nego je u **relaciji, mreži odnosa, uticaju**. Boldvin ističe da, iako postoji velika nesaglasnost između autora koji su bliski relacionom pristupu, postoje najmanje četiri tačke koje ih spajaju: „Prvo, da je moć uzročni koncept, drugo, da moć treba posmatrati pre kao relacionu zamisao nego kao koncept posedovanja, treće, da je moć multidimenzionalna zamisao i, četvrto, da je mnogo osnova moći koji se menjaju bez stalne hijerarhije između njih.”¹³

Za naš osvrt na uticaj druge administracije predsednika Trampa na američke univerzitete saznajno je od većeg značaja razlikovanje moći koje pravi Suzan Strejndž. Ona polazi iz polja međunarodne političke ekonomije, gde ističe postojanje dve vrste moći: relacionu i strukturalnu.¹⁴ Prema njenom mišljenju, strukturalna moć je mnogo značajnija od relacione zato što „u kompetitivnim igrama koje se sada igraju u svetskom sistemu između država i između privrednih preduzeća, mnogo se više računa na strukturalnu nego na relacionu moć”¹⁵. U njenom tumačenju, strukture su zapravo „moć pomoću koje se oblikuju i određuju okviri unutar kojih druge države, njihove političke institucije, njihova privredna preduzeća i, ne najmanje važno, **njihovi naučnici** [istakli aut.] i drugi profesionalci moraju da deluju”¹⁶. Ono što je zajedničko za sve četiri strukture koje Suzan Strejndž izdvaja, bezbednosnu, proizvodnu, finansijsku i *strukturu znanja*, jeste sposobnost posednika neke od njih da menja raspon izbora koji su dostupni drugima bez očiglednog, direktnog pritiska da donesu određenu odluku. Ova moć je manje „vidljiva”, ali krećući se u okvirima povećanog broja mogućnosti koje su date, postoje ipak i neprelazne granice za one koji biraju da se lakše opredele za jedno rešenje, opciju, izbor, pre nego za nešto drugo.¹⁷

Suzan Strejndž ispravno primećuje da je „moć koja proističe iz strukture znanja uvek bila najzanemarenija i najpotcenjenija”.¹⁸ „Ona”, prema njenim rečima, „nije ništa manje značajna od tri preostale strukture u međunarodnoj političkoj ekonomiji, ali se ipak slabije razume.”¹⁹ Možda i delom zbog toga

¹³ David A. Baldwin, *Power and International Relations: A Conceptual Approach*, Princeton University Press, Princeton, 2016, p. 3.

¹⁴ Susan L. Strange, *States and Markets*, second edition, Continuum, London, New York, 1994, p. 24.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto, pp. 24–25.

¹⁷ Isto, p. 31.

¹⁸ Isto, p. 119.

¹⁹ Isto.

što se kod svih aktera uzima skoro kao samorazumljiva... Reč je, međutim, o tome kako strukture znanja određuju kanale pomoću kojih se „verovanja, ideje i znanje”²⁰ „otkrivaju, čuvaju (skladište), i ko to komunicira i kojim sredstvima, kome i pod kojim uslovima”.²¹ Društvo, naime, dodeljuje, ovlašćuje one koji zauzimaju pozicije donošenja odluka u ovoj oblasti, poverava im takva „skladišta” znanja, ovlašćuje ih da kontrolišu na svaki način pomenute kanale komunikacije znanjem i informacijama.

Za razliku od stava Suzan Strejndž da su strukture znanja „uvek bile najpotcenjenije i najzanemarenije”²², smatramo da je teško sasvim se složiti sa ovakvim stanovištem. Kad je reč o daljoj prošlosti, u znatnoj meri i o razdoblju novog veka, očuvanje i osvajanje teritorija sa hranom i rudnim bogatstvima, stvaranje potrebnih pretpostavki za razvoj industrijske proizvodnje, najposle početkom XX stoleća grčevita, ogorčena borba za izvore tečnih energenata, „prikriivali” su, zaista, borbu za znanja, pre svega tehnološka znanja.

Od druge polovine XX veka, međutim, borba za što istaknutije mesto na „prednjoj ivici” onih koji su bogatiji u informacijama nego u posedovanju kapitala, izdigla je strukturu znanja iznad ostalih okvira unutar kojih se odvijaju odnosi naroda i država u svetskom poretku. Znanje je javno dobro, doduše ne u svom strogo ekonomskom značenju da onaj ko komunicira informacije, „širi znanje”, gubi prednost, „ekskluzivitet” u odnosu na druge, te posledično smanjuje vlastiti profit. Znanje o kome govorimo, a koje tvori i pridržava današnja struktura znanja, uvećava se širenjem na druge mnogobrojne posednike, povećavajući tako ukupnu moć svog „izvora”.²³

Mnogo više od drugih struktura znanja, naglašava Strejndž, izvor moći koja proističe iz znanja nije u prinudi ili pritiscima, nego u pristanku i poštovanju racionalnog autoriteta posednika znanja koje neko nema.²⁴

Od dolaska Donalda Trampa u Belu kuću 2017. godine, sasvim otvoreno nadmetanje država za što više mesto u svetskom poretku moći *in statu nascendi* postalo je, uz finansijsku, bezbednosnu i proizvodnu strukturu, **nadgornjavanje društava i država za, pre svega, vodstvo u strukturi znanja**.²⁵ Kao proizvod pomenutog nadmetanja stvorene su mnogo oštrije asimetrije u posedovanju znanja, kao i u mogućnostima država da dođu do potrebnih informacija. SAD su tokom i naročito posle hladnog rata, ostvarile prvenstvo u svim ključnim parametrima univerzitetskog znanja, kao i u rezul-

²⁰ Isto.

²¹ Isto, p. 121.

²² Isto, p. 119.

²³ Isto, pp. 122–123.

²⁴ Isto, p. 122.

²⁵ Isto, p. 136.

tatima istraživanja hiljada fakultetskih i korporativnih instituta finansiranih od strane države. Razlike koje pravi određena struktura znanja, kao i pristup informacijama, stvaraju se takođe i u unutrašnjim društvenim odnosima, ne samo u relacijama u međunarodnom društvu.

Pomenuti univerziteti i instituti, uz privlačnost kulture i ideologije, kao i sposobnost da se postavlja dnevni red u međunarodnim organizacijama, predstavljaju izvore i oblike ispoljavanja meke moći Sjedinjenih Američkih Država.²⁶ Naj je, naime, doveo u pitanje osnovne teze „deklinista” i, pre svih, Pola Kenedija iz njegove studije *Uspom i pad velikih sila*, o tome kako Americi sledi neminovan pad sa vrha svetskog poretka moći.²⁷ Ukratko, skovao je pojam „meke moći”, pokazao i dokazao da pored tzv. tvrde, dodirljive, u strukturi moći SAD u najmanju ruku podjednako učestvuju i činoci kooptivne, nedodirljive, „meke moći”²⁸. Drugim rečima, Amerika može ostvariti svoje interese, „naterati” druge da žele ono što Amerika želi, znatno lakše, bez korišćenja sile, ucena, pritisaka.

Jednostavno, vezanost vrednosti američkog društva za stvarne i pretpostavljene univerzalne vrednosti, uz pomenutu privlačnost kulture i ideologije, načina mišljenja i načina života – ukupnog civilizacijskog obrasca koji drugi svesno i nesvesno imitiraju, daju svi zajedno američkoj moći kolosalne mogućnosti da legitimiše svoje vođstvo u svetskim poslovima uz „najmanju cenu”. Moć je, kako Naj tvrdi, postala „manje transferabilna, manje prinudna i manje dodirljiva”.²⁹ Univerziteti su u jezgru američke meke i tvrde moći jedno od njenih izvorišta.

UNIVERZITETI I AMERIČKA MOĆ KROZ ISTORIJU

U prepoznavanju, poštovanju i isticanju za razvoj društva i svih njegovih članova presudnog značaja znanja, nauke, bazičnih istraživanja, informacija i inovacija, Sjedinjene Države nemaju premca skoro pa 250 godina od svog osnivanja. „Očevi osnivači”, posebno oni koji su postavili temelje ovog društva i države, bili su osobe najšireg obrazovanja. Počev od Bendžamina Frenklina (Benjamin Franklin), Džona Džeja (John Jay), Džejmsa Medisona

²⁶ Videti više o tome u: Joseph S. Nye Jr., *Bound to Lead – the Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990, p. 174. i Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, nav. delo, str. 296–300.

²⁷ Isto.

²⁸ Joseph S. Nye, Jr., “Soft Power”, *Foreign Policy*, No. 80, p. 167.

²⁹ Isto.

(James Madison), Aleksandra Hamiltona (Alexander Hamilton), Tomasa Džefersona (Thomas Jefferson), sve do intelektualnog kolosa Mlade republike Džona Kvinsija Adamsa (John Quincy Adams). Rečit je primer prvog američkog predsednika Džordža Vašingtona (George Washington), koji odbija predlog Džona Adamsa (John Adams), drugog po redu stanara Bele kuće, da iz svoje administracije isključi njegovog sina Kvinsija Adamsa zbog mogućih optužbi za nepotizam. Vašington, naime, ni po koju cenu nije želeo da se država u vrtlozima borbe za opstanak odrekne usluga mladog, a već dokazanog poliglote, diplomate, državnika i stratega.

Teško je i pobrojati najstaknutije proboje koje je ovaj unekoliko zaboravljen „graditelj nacije” iz Masačusetsa izuzetnim znanjem učinio za dobrobit svoje zemlje: od dobijanja novčanih zajmova od Holandije, preko sklopljenog mira sa Britancima posle za Amerikance traumatičnog rata, u Gentu, na Badnje večer 1814. godine, preko uspešnog diplomatskog predstavljanja svoje zemlje u Londonu, postavljanja temelja glavnih strateških pravaca munjevitog snaženja i širenja ove zemlje tokom XIX veka, sve do pomoći predsedniku Monrou (James Monroe) u formulisanju stavova svezremenske Monroeove doktrine, svojevrsnom „mauntrašmoru” američke spoljne politike do vremena predsednika Trampa.³⁰

Sve do jeseni 1917. godine, kada je predsednik Vudro Vilson oformio jednu veću grupu stručnjaka da pripremi američko učešće na predstojećoj mirovnoj konferenciji posle Velikog rata, teško možemo da govorimo o institucionalno uređenoj saradnji države i njenih tela i organa sa svetom nauke, sa univerzitetima i istraživačkim institutima. Ono što će sve do drugog mandata predsednika Trampa biti u simboličkoj ravni zaštitni znak američkog društva, nastalo je na podsticaj Vudroa Vilsona stvaranjem pomenute grupe *The Inquiry*. Široko obrazovan intelektualac, pre ulaska u Belu kuću predsednik i profesor univerziteta Prinстон, Vilson je više od drugih bio svestan potrebe da se politički nastup njegove zemlje osnaži i naučno utemelji pred izazovima

³⁰ Videti šire o tome u Dragan R. Simić, „Amerika Amerikancima: Dva veka Monroeove doktrine”, *Novi magazin*, br. 657, str. 44–45 i Dragan R. Simić, “The Monroe Doctrine and Conception of American National Interest: From Annual Message of President James Monroe to the Foreign Policy Doctrine of the United States of America”, in: Dragan Đukanović, Saša Mišić and Nikola Jović (eds.), *National Interest(s) in World Politics*, The University of Belgrade – Faculty of Political Science, Belgrade, 2024, pp. 211–227. Na sličan način u strategiji nacionalne bezbednosti druge Trampove administracije od 5. decembra 2025. godine došlo je do obnove ovog koncepta i tzv. Trampove dopune Monroeove doktrine (Trump Corollary to the Monroe Doctrine). Videti “National Security Strategy of the United States of America”, *The White House*, 2025, p. 15. Dostupno preko <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (pristupljeno 5. decembra 2025).

kao nikada do tada složene međunarodne stvarnosti jednog novog sveta koji se rađao iz pepela strašnog svetskog rata.

Odnosi država su, naime, daleko prevazišli dotadašnju diplomatsko-strategijsku i političko-bezbednosnu usmerenost; bilo je neophodno odgovoriti na mnogobrojne činjenice i pitanja koja su se ticala pre svega ekonomije, geografije, pojedinih regiona, etnologije, nezaobilazno istorijskih saznanja... Imena i ugled pojedinaca koji su sačinjavali grupu *The Inquiry* govore za sebe: pukovnik Edvard M. Haus (Edward M. House), Vilsonov najbliži savetnik i politički koordinator rada grupe, Sidni E. Mezes (Sidney Edward Mezes), direktor ove grupe, Volter Lipman (Walter Lippman), sekretar grupe i ključni stručnjak koji je definisao princip samoopredeljenja, potom Isaija Bauman (Isaiah Bowman), geograf i predsednik Američkog geografskog društva, Džejs T. Šotvel (James T. Shotwell), istoričar i stručnjak za međunarodne odnose, Dejvid Hanter Miler (David Hunter Miller), pravnik, specijalista za međunarodno pravo, Čarls Sejmur (Charles Seymour), istoričar i stručnjak za evropsku diplomatiju, Arčibald Keri Kulidž (Archibald Cary Coolidge), profesor Harvarda i stručnjak za Srednju Evropu i Balkan, Daglas Džonson (Douglas Johnson), geograf, specijalista za geopolitiku i pitanja granica, Klajv Dej (Clive Hart Day), ekonomista, Vilijam L. Vesterman (William Linn Westermann), istoričar i stručnjak za Bliski istok, Robert H. Lord (Robert Howard Lord), istoričar, specijalista za Istočnu Evropu. *The Inquiry* je okupljao između 120 i 150 istaknutih stručnjaka iz svojih oblasti – navedena imena su činila jezgro ove grupe kojoj je Vilson dao zadatak da pripreme predstavnike Sjedinjenih Američkih Država za Parisku mirovnu konferenciju. Upravo je ova koncentrisana pamet dala ključne preporuke američkoj delegaciji, a pre toga i oblikovala tekst slavni *Četrnaest tačaka*. Sledeći potpisivanje primirja kojim je završen Veliki rat, 11. novembra 1918. godine, Vilson je ustanovio Američku komisiju za mirovne pregovore (*The American Commission to Negotiate Peace*), čiji je sastav obuhvatao i grupu *The Inquiry*.

Ovde treba pomenuti da je i predsednik Teodor Ruzvelt (Theodore Roosevelt) utemeljio svoju politiku Amerike kao pomorske i svetske sile na učenju o „moći mora“ (*Sea Power*) Alfreda Tajera Mahana (Alfred Thayer Mahan).³¹ Zapravo, bez uticaja koji je ovaj istaknuti teksaski geopolitičar i strateg imao na svog prijatelja, predsednika Teodora Ruzvelta, teško da bi ovaj agilni političar-vizionar bio sam u stanju da osmisli takvu obuhvatnu i dalekosežnu geopolitičku i geostrategijsku pomorsku doktrinu zahvaljujući kojoj je Amerika za svega nekoliko godina nadrasla prostor Zapadne hemisfere i postala svetska sila.³² Upravo je stariji Ruzvelt izgradnjom Velike bele flote,

³¹ Videti šire o tome u Paul Kennedy, *Birth of A Superpower*, Time, 2006. Dostupno preko: <https://time.com/archive/6677605/birth-of-a-superpower/> (pristupljeno 25. juna 2006).

³² Isto.

trgovačke i ratne mornarice, omogućio da SAD prevezu 1917. godine preko Atlantskog okeana više od dva miliona vojnika, uđu u završnicu i odluče ishod Velikog rata.

U slučaju Teodora Ruzvelta i Alfreda Tajera Mahana bila je reč, ipak, o slučajnoj saradnji dvojice istaknutih ljudi, jednog iz sveta najviše politike i drugoga iz sveta nauke. Na sličan način je i Frenklin Delano Ruzvelt po dolasku u Belu kuću, u jeku Velike depresije, angažovao nekolicinu svojih prijatelja, vrsnih ekonomista i stručnjaka iz drugih oblasti, da pomognu u nalaženju rešenja za pošast najveće krize kroz koju je prolazilo američko društvo još od vremena Građanskog rata.³³ Tek će F. D. Ruzvelt u prvim godinama Drugog svetskog rata utemeljiti **institucionalnu** saradnju između *nauke i države*.

Projekat „Menhetn” je bio tajni poduhvat bez presedana, golemi zamah „kiklopskih” razmera, da Sjedinjene Američke Države pre nacističke Nemačke razviju i rasporede atomsko oružje koje bi moglo da odluči ishod rata. Kao što je opštepoznato, to se i dogodilo bacanjem atomskih bombi na gradove Hirošimu i Nagasaki, u avgustu 1945. godine, što je konačno nateralo Japan da potpiše безусловnu kapitulaciju. Put do operativne upotrebe atomskog oružja se pokazao kao dug i neizvestan: predsednik F. D. Ruzvelt je odobrio za izvođenje projekta zamašna sredstva od preko dve milijarde dolara, što je u današnjoj vrednosti skoro trideset milijardi.³⁴ Projekat se u najstrožoj tajnosti odvijao na tri lokacije: Henfordu kod Vašingtona (Hanford, Washington), Los Alamosu u Nju Meksiku (Los Alamos, New Mexico) i u Oak Ridžu, u državi Tenesi (Oak Ridge, Tennessee). Ukupno je bilo angažovano na pomenutim i nekim drugim mestima preko 100.000 ljudi,³⁵ vodeći svetski i američki stručnjaci, kao i neophodni radnici, sa porodicama, živeli su paralelan život u za tu svrhu posebno izgrađenim naseljima opskrbljenim školama, bolnicama, prodavnicama, parkovima, sportskim objektima, čak i bioskopskim salama i pozorištima... Jednu takvu infrastrukturu, kao i život ljudi i njihovih porodica, finansirala je američka država i pojedine privatne korporacije. Iza svega je stajao um protostratega američke i savezničke pobede u Drugom svetskom ratu

³³ Šire o tome videti u Dragan R. Simić, *Svetski poredak: politika Vudroa Vilsona i Frenklina Delano Ruzvelta*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, CLIO, Beograd, 2022.

³⁴ D. Clark, *Cumulative costs of the Manhattan Project until December 31, 1945, by facility*, Statista, 2025. Dostupno preko: https://www.statista.com/statistics/1066845/manhattan-project-cumulative-costs-facility/?srsltid=AfmBOor-3DqLRcBLj_bVmEqQDUfB9Yt_43YqdoH3M5xtS1boj28X9nyqz (pristupljeno 13. oktobra 2025).

³⁵ *Destroyer of Worlds': The Making of an Atomic Bomb*, The National WWII Museum, New Orleans. Dostupno preko: <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/making-the-atomic-bomb-trinity-test> (pristupljeno 15. oktobra 2025).

– predsednika Frenklina Delano Ruzvelta. On je osmislio model plodonosne saradnje države i „bazične” nauke, koji je kao temelj i stub američke moći pretrajao decenije, sve do vremena dolaska na vlast Donalda Trampa.

Pre ostvarene i uspešne saradnje države i nauke povodom Projekta „Menhett”, američki univerziteti su bili finansirani pretežno iz poklona privatnih donatora, od strane samih univerzitetskih zadužbinara, iz različitih fondacija... sve dok iskustvo saradnje tokom rata nije pokazalo da je to nedovoljno. Federalna podrška je u razdoblju od 1940. do 1944. godine narasla sa 69 na 720 miliona dolara.³⁶ Potpredsednik Masačusetskog instituta za tehnologiju (Massachusetts Institute of Technology – MIT), Venevar Buš (Vannevar Bush), u čuvenom izveštaju pod nazivom „Nauka, beskrajna granica” (*Science, the Endless Frontier*), postavio je temelje posleratnoj saradnji države i nauke na korist bezbednosti i nacionalnih interesa Sjedinjenih Američkih Država.³⁷ On je u pomenutom izveštaju pozvao na nastavak ratne saradnje države i bazične nauke, ocenjujući da osvajanje znanja i tehničko-tehnoloških inovacija presudno utiče na bezbednost zemlje u ratu i miru, kao i na ukupni prosperitet društva.

Model federalnog finansiranja univerziteta, instituta i laboratorija, koji je u njihovom ukupnom budžetu povremeno premašivao i 90%, pokazao se kao veoma uspešan.³⁸ Posle lansiranja satelita *Sputnjik*, 1957. godine, SAD su odgovorile stvaranjem Agencije za napredne istraživačke projekte (Advanced Research Projects Agency – ARPA), da bi se dodatno pojačalo ulaganje države u univerzitet i njihove laboratorije. Ovaj projekat je u saradnji sa univerzitetima Stenford i UCLA nešto kasnije doveo do razvoja ARPANET projekta, neposrednog preteče današnjeg interneta.³⁹ Nije potrebno posebno obrazlagati kolosalan značaj ovog naučno-tehnološkog prodora za čitav svet.

Do kraja XX veka, sistem federalnog finansiranja i podrške univerzitetskim programima istraživanja u saradnji sa državom i njenim potrebama, ne samo vojnim i privrednim nego i za blagostanje i poboljšanje života svih građana, postao je „kičma globalnog vođstva Sjedinjenih Američkih Država”.⁴⁰

Sinergija i saradnja države, vojske i nauke oličene u univerzitetima, institutima i laboratorijama postale su poznate pod nazivom „hladnoratovski

³⁶ Sarah Kreps, *An Attack on America's Universities is an attack on American power, How Academia Bolsters National Security*, Foreign Affairs, 2025. Dostupno preko: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/attack-americas-universities-attack-american-power> (pristupljeno 29. aprila 2025).

³⁷ Isto.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

univerzitet" (*The Cold War University*).⁴¹ Ova veza nauke i države je često nazivana „Kisindžer sindromom“, po najvećem intelektualcu među političarima, briljantnom diplomati i državniku Henriju Kisindžeru.⁴²

UNIVERZITETI KAO IZVOR AMERIČKE MOĆI I DRUGA ADMINISTRACIJA PRESEDNIKA TRAMPA

Odnos Donalda Trampa prema obrazovanju (pa i onom univerzitetskom) oduvek je bio ambivalentan. Sa jedne strane, ponosno se hvalio kako je brat njegovog oca, Džon Tramp (John George Trump), bio veliki naučnik i profesor uglednog Masačusetskog instituta za tehnologiju (MIT) i da baš iz tih razloga on odlično zna i naučnike i nauku.⁴³ Takođe, prijal je njegovoj sujeti to što je, na kraju, prebacivši se sa Univerziteta Fordam (Fordham University) u rodnom Njujorku, uspeo da nastavi studije na Vorton školi (The Wharton School), koja je deo jednog od najprestižnijih američkih univerziteta, Univerziteta Pensilvanija (University of Pennsylvania). Kako on sam kaže, u svom stilu, pompezno i samouvereno, to je „najbolja poslovna škola u Americi – i verovatno najteža da se upiše“.⁴⁴ Sa druge strane, ima zavidnu količinu nepoštovanja prema obrazovanim ljudima, do te mere da je jednom prilikom izjavio kako je „možda najvažnije što sam naučio na Vortonu jeste da ne treba da budem suviše impresioniran akademskim zvanjima“.⁴⁵ Ovo se, naravno, nije odnosilo samo na njegove kolege studente već i na profesore koji su mu predavali, pa i na ljude od nauke uopšteno.

Tramp je, kako smo videli u uvodu našeg rada, vrlo konzistentan u svojim pogledima na svet, pa se ni njegov odnos prema univerzitetima i generalno obrazovanju nije mnogo promenio tokom vremena. Ipak, kao i u ostalim stvarima, tek mu je drugi predsednički mandat omogućio ono što se u teoriji neoklasičnog realizma obično naziva „permissivnim uslovima“ (*permissive conditions*) i permissivnim okruženjem (*permissive environment*), da pokuša da

⁴¹ Za frazu „hladnoratovski univerzitet“ videti šire u Jeremi Suri, *Henry Kissinger and the American Century*, Belknap Press, Cambridge, 2009, p. 93.

⁴² Stefano Guzzini, *Realism in International Relations and International Political Economy*, Routledge, London, 1998, p. 6.

⁴³ Donald J. Trump, *Great again: How to fix our Crippled America*, Threshold Editions, New York, 2015, p. 50.

⁴⁴ Isto, p. 50.

⁴⁵ Majkl Krejniš i Majk Fišer, *Tramp – cela priča: Ambicija, ego, novac i moć na američki način*, Laguna, Beograd, 2016, str. 79.

ostvari sve svoje namere (pa i one prema univerzitetima).⁴⁶ Tako se već prvih dana svoje druge administracije, u pravom „cunamiju” izvršnih naredbi (*executive orders*) koje je doneo, pozabavio i visokim obrazovanjem.⁴⁷ Naime, izvršnom naredbom broj 14173 (EO 14173), koja ukida princip „raznolikosti, jednakosti i uključenosti” (*Diversity, Equity and Inclusion – DEI*) i koja je dugo bila ugaoni kamen američke politike (pa i one obrazovne), ukida ovaj princip, proglašava ga nelegalnim i umesto toga uvodi princip zasluge (*merit based*).⁴⁸ Drugim rečima, upis studenata i zapošljavanje nastavnika i administracije na univerzitetima više se neće raditi na način na koji se to radilo pre toga. Sveukupno, u prvoj godini svog mandata Tramp je potpisao dvadesetak izvršnih naredbi koje se neposredno ili posredno bave visokim obrazovanjem.⁴⁹ Po analizi koju je radila Nacionalna asocijacija nezavisnih koledža i univerziteta (National Association of Independent Colleges and Universities), možemo razlikovati nekoliko grupa odnosno tipova tih naredbi, od kojih se neke odnose direktno na visoko obrazovanje, a neke indirektno. U prvoj grupi (kojima pripada i pomenuta naredba 14173), nazovimo ih ovom prilikom identitetskim izvršnim uredbama, treba još pomenuti i izvršnu naredbu koja reguliše shvaćanje „pola” i koja, prema svojim navodima, štiti „žene od rodnog ideološkog ekstremizma” i isključuje rodnu definiciju identiteta.⁵⁰ Takođe, tu je i naredba

⁴⁶ Videti šire o tome u Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro (eds.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

⁴⁷ Izvršne naredbe su jedan od najkontroverznijih instrumenata američke politike. Prema Istraživačkoj službi američkog Kongresa (Congressional Research Service), „izvršne naredbe su pisani instrumenti putem kojih predsednik [Sjedinjenih Američkih Država – prim. aut.] može da izdaje direktive kojima će oblikovati politiku. Uprkos tome što se Ustav SAD ne bavi izvršnim naredbama i nijedan zakon ne daje predsedniku ovlašćenje da ih izdaje, to se prihvata kao inherentni aspekt predsedničke moći, iako njihov pravni efekat zavisi od različitih faktora”. Videti šire o tome u: *Executive Orders: An Introduction*, Congressional Research Service, 2021. Dostupno preko: https://www.congress.gov/crs_external_products/R/PDF/R46738/R46738.2.pdf (pristupljeno 23. januara 2026).

⁴⁸ Videti *Ending Illegal Discrimination and Restoring Merit-based Opportunity*, The White House, 2025. Dostupno preko: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/ending-illegal-discrimination-and-restoring-merit-based-opportunity/> (pristupljeno 7. oktobra 2025).

⁴⁹ Videti *Executive Orders affecting High Education*, National Association of Independent Colleges and Universities. Dostupno preko: <https://www.naicu.edu/policy-advocacy/advocacy-resources/fact-sheet-executive-orders-affecting-higher-education/> (pristupljeno 25. januara 2026).

⁵⁰ Isto.

kojom se reguliše i traži isključenje muškaraca iz ženskog sporta, što u praksi znači isključenje transrodnih osoba iz ženskih timova. Na tragu ovoga, tu je i naredba kojom se preduzimaju dodatne mere za borbu protiv antisemitizma (uključujući i univerzitete).⁵¹ Drugi set izvršnih naredbi koji ostavlja posledice po visoko obrazovanje tiče se imigracionih pitanja. Tu imamo dve izvršne naredbe: jedna se bavi zaštitom američkog naroda od invazije, a druga ukida izuzeće od sprovođenja imigracionih zakona na osetljivim lokacijama (a univerzitetima je u vreme Bajdenove administracije bio dodeljen takav status).⁵² Treća grupa izvršnih naredbi koje se odnose na univerzitete tiče se stranih studenata u Sjedinjenim Američkim Državama. Prva iz ove grupe uredbi odnosi se na zaštitu Sjedinjenih Država od stranih terorista i drugih pretnji, kojom se pooštavaju uslovi za dobijanje američkih viza, ali i predviđa ponovna kontrola već izdatih viza tako što će se proveravati da li su se nosioci viza „ogrešili” o Sjedinjene Američke Države, pogotovo na društvenim mrežama od 2019. naovamo.⁵³ Druga naredba iz ove grupe povezana je sa prvom, i izdao ju je Stejt department, koji zahteva da „svaka spoljna politika treba da stavlja interese Sjedinjenih Država i njenih građana na prvo mesto”.⁵⁴ Drugim rečima, i izdavanje viza (uključujući i stranim studentima na američkim univerzitetima) treba da prati tu mantru. Među preostalim izvršnim naredbama postoje i one koje podstiču primenu principa efikasnosti Vlade i pozivaju na uklanjanje svih nepotrebnih troškova (pa tako i onih u izdvajanjima federalnih vlasti za visoko obrazovanje).⁵⁵ Ne manje značajne (pogotovo u pogledu dalekosežnih posledica) jesu i naredbe koje se odnose na reformu procesa akreditacije u Sjedinjenim Državama, kao i one koje se tiču sprečavanja uticaja stranih država na američkim univerzitetima.⁵⁶ Za kraj ovog kratkog pregleda izvršnih naredbi kojima druga Trampova administracija pokušava da uredi delovanje američkih univerziteta, treba istaći i dve koje se odnose na stalno insistiranje administracije na nadzoru nad procesom dodele federalnih grantova univerzitetima, kao i pokušaj da se uvede povećana transparentnost u proces prijema novih studenata.⁵⁷

Iako izvršne naredbe zaista predstavljaju jedan značajan manevarski prostor koji američki predsednici obilato koriste (i Tramp tu nije nikakav izuze-

⁵¹ Isto.

⁵² Isto.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto.

tak), treba istaći da su federalni sudovi u mogućnosti da blokiraju njihovo delovanje, što se desilo u nekoliko slučajeva i kad je reč o izvršnim naredbama koje se odnose na univerzitete.⁵⁸ Tako je, na primer, Savezni sud u Merilendu doneo odluku da se uvede delimična preliminarna zabrana primene izvršne naredbe broj 14173, jer ona, prema navodima Suda, krši prvi i peti amandman američkog ustava.

Kad su u pitanju konkretni potezi druge Trampove administracije prema samim univerzitetima, naročito oštri i radikalni bili su postupci prema vodećem američkom i svetskom univerzitetu, Univerzitetu Harvard. Razlozi su mnogobrojni, ali dva se posebno izdvajaju: prvo, u pitanju su navodna propalestinska obeležja koja su neki studenti nosili na ceremoniji dodele diploma i sveukupno povećani antisemitizam, pogotovo u svetlu sukoba u Gazi, i drugi, i prema našem mišljenju važniji razlog, što je Harvard simbol liberalne Amerike, koja, prema Trampu, nije dovoljno ni američka, a ni patriotska.⁵⁹ Sve je počelo u aprilu 2025. godine, kada je administracija uputila pismo predsedniku Harvarda, Alenu Gerberu (Alan Garber), tražeći da ovaj univerzitet izvrši značajne izmene u načinu na koji funkcioniše, promeni upisnu politiku i politiku zapošljavanja, kao i da dozvoli da sve to bude kontrolisano od strane federalnih vlasti, čiji bi revizori proveravali da li su zahtevi ispunjeni.⁶⁰ Kada je Gerber odbio ove zahteve, Tramp je već sutradan, 15. aprila, odgovorio onim što se u pravu zove „prekomerna upotreba sile” i zamrzao sve federalne grantove Harvardu u iznosu većem od 2,2 milijarde dolara i dodatnih 60 miliona za ugovore koje su imali potpisane sa administracijom.⁶¹ U svom stilu, Tramp je dodatno povisio uloge i zapretio ovoj elitnoj američkoj visokoškolskoj ustanovi da će izgubiti status izuzetosti od poreza, a sekretarka unutrašnje bezbednosti Kristi Noem (Kristi Noem) otišla je i korak dalje, zahtevajući od Harvarda informacije o vizama svih njihovih stranih studenata, zapretivši da će ih, ako to Harvard odbije da učini, federalne vlasti kazniti tako što će ukinuti sertifikaciju viza za programe razmene studenata i naučnika.⁶² Kad je Harvard presa-

⁵⁸ *Executive Orders: An Introduction*, Congressional Research Service, nav. delo, pp. 8–12.

⁵⁹ Justine McDaniel, and Susan Svrluga, *Trump vs. Harvard: A Timeline of how the fight escalated*, The Washington Post, 2025. Dostupno preko: <https://www.washingtonpost.com/education/interactive/2025/timeline-trump-harvard/> (pristupljeno 15. decembra 2025).

⁶⁰ Videti Peter Charalambous, *Timeline: Trump administration's actions against Harvard University*, ABC News, 2025. Dostupno preko: <https://abcnews.go.com/US/timeline-trump-administrations-actions-harvard-university/story?id=122267583> (pristupljeno 11. oktobra 2025).

⁶¹ Isto.

⁶² Isto.

vio tabak i podneo tužbu protiv federalnih vlasti zbog zamrzavanja fondova, država je odgovorila tako što je otkazala sve grantove ovom poznatom univerzitetu iz okoline Bostona. Iako je federalni sud u septembru 2025. godine proglasio nezakonitim zamrzavanje fondova Harvardu, to administraciju nije sprečilo da nastavi dalje sa eskalacijom kojoj se za sada ne nazire kraj.⁶³ Harvard ima novca i njegova zadužbina vredna je preko 50 milijardi dolara,⁶⁴ tako da svakako mogu sebi da dozvole „rat iscrpljivanja” sa Trampovom administracijom (mada ne beskonačno i ne bez ogromne štete), ali mnogi drugi univerziteti nisu mogli da izdrže pritisak, tako da su sklapali nagodbe sa federalnim vlastima. Između ostalog, dogovor sa Trampovom administracijom među prvima je postigao Univerzitet Kolumbija (Columbia University) iz Njujorka, koji se obavezao da plati 200 miliona dolara odštete federalnim vlastima zbog neuspeha da spreči antisemitske demonstracije koje su tamo bile posebno žestoke, a sve da bi Trampova administracija oslobodila zamrznuta federalna sredstva.⁶⁵ Tramp ovim sporazumom sa Kolumbijom nije dobio samo novac već i obećanje da će se se menjati univerzitetski kurikulumi, pogotovo oni koji se odnose na izučavanje Bliskog istoka, gde se Kolumbija obavezala na mnogo sveobuhvatniji i „uravnoteženiji” pristup događajima u tom delu sveta.⁶⁶ Pored Kolumbije, „dilove” sa Trampovom administracijom potpisali su još neki vodeći američki univerziteti, poput Brauna (Brown University), Kornela (Cornell University), Nortvesterna (Northwestern University), Univerziteta Pensilvanije i Univerziteta Virdžinija (University of Virginia).⁶⁷

Treba ovom prilikom istaći da i same američke savezne države sprovede sve oštrije politike prema univerzitetima, pogotovo one koje su pod kontro-

⁶³ Justine McDaniel, and Susan Svrluga, *Trump vs. Harvard: A Timeline of how the fight escalated*, nav, delo.

⁶⁴ Videti Kara Scannell, and Eric Levenson, *Harvard has an endowment of over 50 billion. So why do federal cuts of a few billion matter?*, CNN, 2025. Dostupno preko: <https://edition.cnn.com/2025/04/18/us/harvard-university-endowment> (pristupljeno 14. oktobra 2025).

⁶⁵ Federica Marsi, *What's in the \$200m deal Trump has struck with Columbia University?*, Al Jazeera, 2025. Dostupno preko: [https://www.aljazeera.com/news/2025/7/24/whats-in-the-200m-deal-trump-has-struck-with-columbia-university#:~:text=Columbia%20University%20has%20agreed%20to%20pay%20\\$221,university%20president%20and%20oversee%20the%20deal's%20compliance](https://www.aljazeera.com/news/2025/7/24/whats-in-the-200m-deal-trump-has-struck-with-columbia-university#:~:text=Columbia%20University%20has%20agreed%20to%20pay%20$221,university%20president%20and%20oversee%20the%20deal's%20compliance) (pristupljeno 10. oktobra 2025).

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Videti Alan Blinder, *How Universities Are Responding to Trump*, The New York Times, 2025. Dostupno preko: <https://www.nytimes.com/article/trump-university-college.html> (pristupljeno 2. decembra 2025).

lom republikanaca.⁶⁸ Tako su, prema procenama britanskog *Ekonomista* (*The Economist*), „u 32 [savezne – prim. aut.] države, prošle godine zakonodavci podneli 93 predloga zakona koji predviđaju cenzurisanje visokog obrazovanja. Dvadeset jedan zakonski predlog je usvojen, podvrgavajući njihovom delovanju više od polovine američkih studenata.”⁶⁹ Iako su sudovi već poništili neke od tih zakona, simptomatičan je slučaj Martina Pitersona (Martin Peterson), profesora filozofije i etike sa Univerziteta Teksas Ej and Em (Texas A&M University), kome su univerzitetski administratori, a pozivajući se na zakone Teksasa, zatražili da iz silabusa svog predmeta izbaci Platonovu *Gozbu*, jer će, ako je pročitaju, studente izložiti zabranjenim temama poput roda ili ideologije rase.⁷⁰ Umesto toga, profesor Piterson u svoj silabus može da ubaci dva časa o vrednosti slobode govora.⁷¹

Iako su antisemitski (a u stvari antiizraelski) protesti u jesen 2024. godine bili jedan od glavnih povoda za ovakvu politiku Trampove administracije prema univerzitetima, uzroci su zapravo daleko dublji, i tiču se pre svega straha konzervativaca u američkom političkom životu da nemaju dovoljno uticaja na univerzitetima i da liberalna gledišta zapravo tu stiču ključnu prednost u odnosu na njih i njihova viđenja sveta, što naravno ostavlja posledice kasnije i u rezultatima izbora, ali i u konkretnim politikama koje Sjedinjene Američke Države vode.⁷² Oni univerzitete, pogotovo ove elitne, vide kao bastione vouk kulture⁷³ i sveukupne ideološke indoktrinacije i smatraju ih glavnim inkubatorima ovih pojava.⁷⁴ Branioци i podržavaoci ovakve politike, a to su pre svega Republikanska stranka i njeni glasači, smatraju da je američkom visokom obrazovanju potreban „generalni remont”, jer je ono postalo preskupo i teško dostupno, odvojeno od naroda i nedovoljno patriotsko, ne pruža dovoljno praktičnih znanja potrebnih za radna mesta, te da, ako žele da izdrže konku-

⁶⁸ Videti "Platonic Shove", *The Economist*, January 31, 2026, p. 25.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ Isto.

⁷² Alan Blinder, *How Universities Are Responding to Trump*, nav. delo.

⁷³ Vouk (*woke*) u doslovnom prevodu znači „budnost, probuđenost” i koristi se da označi probuđenu svest o diskriminaciji bilo da se radi o onoj otvorenoj, ili pak suptilnoj. Problem je u tome što nema granica osećanju diskriminacije, tako da se onda svaki društveni ili međuljudski odnos može posmatrati kao odnos diskriminacije. Glasači sa desne strane političkog spektra u Sjedinjenim Američkim Državama vrlo su kritični prema ovoj kulturi. O vouk kulturi i njenim posledicama po međunarodne odnose videti šire u Miloš Vukelić, *Postdigitalni kulturni ratovi na Zapadu*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2024.

⁷⁴ Alan Blinder, *How Universities Are Responding to Trump*, nav. delo.

renciju iz drugih država (pre svega Narodne Republike Kine), moraju nešto da urade na poboljšanju situacije.

Može se reći da je ključni pokušaj druge Trampove administracije da utiče na univerzitete bio tzv. Sporazum za izuzetnost u visokom obrazovanju (*Compact for Excellence in Higher Education*), koji je, kako piše *Njujork Tajms* (*The New York Times*), delimično nastao iz ideja milijardera Marka Rouena (Marc Rowan), jednog od finansijera Trampove predsedničke kampanje i čoveka koga je Tramp razmatrao za poziciju sekretara finansija.⁷⁵ Sporazum je poslat na adrese devet američkih univerziteta: Braun, Darmut (Dartmouth College), MIT, Univerzitet Pensilvanije, Univerzitet Arizone (Arizona University), Univerzitet Južne Kalifornije (University of South California), Univerziteta Virdžinija, Univerziteta Vanderbilt (Vanderbilt University) i Univerziteta Teksasa u Ostinu (The University of Texas at Austin). Prvih sedam su decidirano odbili sporazum, a poslednja dva su ga uzela u razmatranje, međutim, ni oni ništa nisu potpisali.⁷⁶ Sam sporazum se sastoji od deset celina, pri čemu su posebno značajni delovi koji se odnose na ključne aspekte već poznate politike druge Trampove administracije prema univerzitetima.⁷⁷ Ključni zahtevi odnose se na to da univerziteti zamrznju školarine u narednih pet godina, ograniče upis stranih studenata (čija cifra ne sme da pređe 15 posto ukupnog broja studenata na univerzitetu)⁷⁸, odustanu od poznate mantre „raznolikosti, jednakosti i uključenosti”, ostanu pri tradicionalnom definisanju roda i slično.⁷⁹ Takođe, traži se otvoreno „tržište ideja” na univerzitetima, što u prevodu znači pokušaj da se pored liberalnih ideja, mladim ljudima usade i neke druge, pre svega one vrednosti koje propagiraju Tramp i njegove pristalice.⁸⁰ Administracija je otišla i korak dalje, pa u jednom od članova sporazuma (član

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ *Compact for Academic Excellence*, Washington Examiner, 2025. Dostupno preko: <https://www.washingtonexaminer.com/wp-content/uploads/2025/10/Compact-for-Academic-Excellence-in-Higher-Education-10.1.pdf> (pristupljeno 3. oktobra 2025).

⁷⁸ Prema nekim procenama, strani studenti su samo u akademskoj 2024/2025. godini doneli skoro 55 milijardi dolara američkoj ekonomiji. Videti Jessica Dickler, *Fewer international students are enrolling at U.S. colleges, which could cost the country \$1 billion, reports find*, CNBC, 2025. Dostupno preko: <https://www.cnbc.com/2025/11/30/international-student-enrollment-decline.html> (pristupljeno 1. decembra 2025).

⁷⁹ Michael C. Bender, *Trump Administration Asks Colleges to Sign Compact to get Funding*, The New York Times, 2025. Dostupno preko: <https://www.nytimes.com/2025/10/02/us/politics/trump-college-funding.html> (pristupljeno 3. oktobra 2025).

⁸⁰ *Compact for Academic Excellence*, Washington Examiner, nav. delo.

4) traži da se „predstavnici univerziteta uzdrže od delovanja ili govora koji se odnose na društvene ili političke događaje, osim u slučajevima kada spoljašnja dešavanja imaju direktan uticaj na univerzitet”.⁸¹ Drugim rečima, da se na mala vrata uvedu cenzura i autocenzura na univerzitet. Zauzvrat, administracija će nastaviti da ulaže sredstva u univerzitate na način na koji je to rađeno ranije, izdavaće vize stranim studentima, omogućavati studentske kredite, grantove i projekte i zadržati politiku neoporezivanja univerziteskih prihoda.⁸² Sam Tramp je, desetak dana pošto je pismo poslato, to na svoj način, „bez rukavica”, objavio na društvenoj mreži Trut Soušal (*Truth Social*), naglasivši, između ostalog, kako su univerziteti bili veliko američko bogatstvo kroz istoriju, ali da su „izgubili svoj pravac i da sada korumpiraju našu omladinu i društvo VOUK, SOCIJALISTIČKOM i ANTIAMERIČKOM ideologijom, koja služi opravdanju diskriminatornih praksi od strane univerziteta koje su neustavne i nelegalne”.⁸³

Pošto se ovaj napor druge Trampove administracije (barem zasada) pokazao kao neuspešan, neki veoma upućeni poznavaoци ove tematike, poput Bjanke Kvilanten (Bianca Quilantan), sa sajta *Politiko* (*Politico*), najavljuju da će tokom 2026. godine glavne aktivnosti za kontrolu univerziteta u Sjedinjenim Državama biti zapravo usmerene na proces akreditacije i sve veće mešanje države u njegovo funkcionisanje.⁸⁴ Naime, što zbog želje da te promene u visokom obrazovanju (pa i u obrazovanju uopšte) postanu deo njegovog legata, što zbog straha od gubitka kontrole nad legislativom u kontekstu predstojećih novembarskih izbora za Kongres, jasno je da će razdoblje koje je pred nama biti obeleženo veoma snažnim zakonodavnim aktivnostima kad je obrazovanje u pitanju. Pravila akreditacije univerziteta najdirektnije će uticati na njihov položaj i dovesti ih u veću zavisnost od federalnih vlasti nego što je to sada slučaj.

Tako je najavljeno formiranje Komiteta za akreditaciju, inovaciju i modernizaciju (The Accreditation, Innovation and Modernization – AIM), čiji će cilj biti da uvede nova pravila i pozabavi se sa desetak ključnih tema koje su administraciji očigledno najvažnije da bi se dobila saglasnost za produženje rada

⁸¹ Isto.

⁸² Isto.

⁸³ Donald J. Trump, *Truth Social Post*, 04:01 PM EST 12. 10. 2025. Dostupno preko: <https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1977466889657061506> (pristupljeno 13. oktobra 2025).

⁸⁴ Videti Bianca Quilantan, *Trump's next plan for the US education system: Lots and lots of rules*, *Politico*, 2026. Dostupno preko: <https://www.politico.com/news/2026/01/04/trump-upended-the-us-education-system-in-2025-its-only-the-beginning-00693857?nid=0000014f-1646-d88f-a1cf-5f46b7bd0000&name=playbook&nrid=0000015e-5c5d-d2d2-ad5e-fc5ddb950000> (pristupljeno 4. januara 2026).

postojećih ili akreditiranje novih visokoškolskih ustanova. Tu, između ostalog, spadaju „eliminisanje korišćenja akreditacionih standarda za *raznolikost, jednakost i uključivost*; promovisanje 'visokokvalitetnih, visokovrednih programa koji su slobodni od nezakonite diskriminacije i drugih kršenja saveznog zakona'; 'davanje prioriteta intelektualnoj raznolikosti među fakultetima'; osiguravanje da su akreditacione agencije 'odvojene i nezavisne od bilo kog povezanog, pridruženog ili afilijacijskog trgovinskog udruženja ili članskih organizacija'; i 'bavljenje drugim prioritetima Administracije u vezi sa akreditacijom'".⁸⁵

Razloge za ovakav potez zamenik sekretara za obrazovanje SAD, Nikolas Kent (Nicholas Kent), opravdava time što trenutni akreditacioni sistem umesto da donosi korist „studentima i radnoj snazi”, zapravo „štiti postojeće igrače, podstiče rastuće troškove, pokreće inflaciju akreditacija, dodaje administrativno opterećenje, omogućava prekomerni uticaj povezanih trgovinskih udruženja i promovise inicijative koje su vođene ideologijom”.⁸⁶

Ovo je sve na liniji onoga što je Donald Tramp izjavljivao tokom kampanje za predsedničke izbore 2024. godine, rekavši jednom prilikom kako će „kad se vrati u Belu kuću, otpustiti radikalno leve članove akreditacionih komisija, koji su omogućili da našim koledžima dominiraju marksistički manijaci i ludaci”.⁸⁷ Imajući u vidu da je proces akreditacije visokoškolskih ustanova još davno nazivao „tajnim oružjem”⁸⁸, ne treba da čudi što će se u periodu koji dolazi njegova administracija tom pitanju posvetiti u mnogo većoj meri i sa mnogo više strasti.

Dodatni razlog zbog kojeg je možda druga Trampova administracija krenula u ovako radikalne promene u visokom obrazovanju (a o kojem se manje javno govori), jeste ozbiljna konkurencija kojoj su Sjedinjene Američke Države, kao decenijama dominantna zemlja u svetu, danas izložene od strane Narodne Republike Kine. Naime, prema podacima koje prenosi Kvinsi institut za odgovorno državništvo (Quincy Institute for Responsible Statecraft) u tekstu profesorke Kerolajn Vagner (Caroline Wagner) sa Univerziteta Ohajo Stejt (The Ohio State University), Narodna Republika Kina je već uspela da pretekne Sjedinjene Američke Države i u oblasti naučnih istraživanja.⁸⁹ Naime, u

⁸⁵ Michael T. Nietzel, *Trump's Next Higher Education Target: Shaking Up College Accreditation*, Forbes, 2026. Dostupno preko: <https://www.forbes.com/sites/michaelt Nietzel/2026/01/27/trumps-next-higher-education-target-shaking-up-college-accreditation/> (pristupljeno 27. januara 2026).

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Isto.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Caroline S. Wagner, *China's Historic Rise to the Top of the Scientific Ladder*, Quincy Institute for Responsible Statecraft, 2025. Dostupno preko: <https://quincyinst.org/>

toku 2024. godine, „Nejčur indeks” (*The Nature Index*), koji obuhvata i „prati publikacije u 145 najelitnijih svjetskih časopisa iz prirodnih nauka... pokazuje da Kina u 2024. godini vodi sa 37.273 članka naspram 31.930, koliko ima Amerika”.⁹⁰ Ovih 17 procenata prednosti, kako navodi Vagner, jeste ogromna brojka, pogotovo imajući u vidu da se ta promena desila veoma brzo, jer je 2020. godine Narodna Republika Kina ovde bila u ogromnom zaostatku, budući da su Sjedinjene Države imale 53 procenta prednosti u tom trenutku.⁹¹ Dakle, za samo četiri godine situacija se drastično promenila i kineski rast u ovom ideksu bio je neverovatnih 95 procenata (američki je bio samo 9,5).⁹² Situacija je slična i kad je u pitanju baza *Web of Science* i neke druge, u kojima je jasno vidljiva kineska dominacija. Ipak, kineska premoć u „Nejčur indeksu” je ono što su u tenisu „grend slemovi” i masters turiniri, tu se zapravo osvajaaju prave naučne visine.⁹³ Tako, posmatrano po naučnim oblastima, Kina je vodeća u hemiji (gde ima dva i po puta bolje rezultate nego SAD), fizičkim naukama (1,7 puta je moćnija od SAD) i pitanjima zemljine površine i životne sredine (1,2 puta), dok su Sjedinjene Američke Države i dalje dominantne u biologiji, zdravstvu, biomedicini.⁹⁴

Sve ovo će, kako predviđa Vagner, dovesti i do povećanog privlačenja međunarodnih naučnih talenata od strane Narodne Republike Kine, do neke vrste naučne bipolarnosti (a možda i multipolarnosti), a samim tim i do smanjenja atraktivnosti Sjedinjenih Američkih Država za „najbriljantnije umove sveta”.⁹⁵

Kad su u pitanju posledice svega ovoga po američku moć, već smo iz dva prethodna dela rada videli da su univerziteti i ono što oni proizvode (a to su znanje i, naravno, stručnjaci) bili važan izvor američke dominacije svetskim poslovima. Naime, kad se pogleda strukturalna moć, onako kako ju je izložila Suzan Strejndž, jasno je da su američki univerziteti davali okvir u kom je svetska proizvodnja znanja delovala i postavljali standarde koje su druge zemlje sledile. Takođe, to im je omogućavalo privilegiju da najbolji studenti iz sveta žele da studiraju baš u Sjedinjenim Američkim Državama, i što je najvažnije, da ostanu tamo, čime znanje koje proizvedu ide u korist Americi,

research/chinas-historic-rise-to-the-top-of-the-scientific-ladder/ (pristupljeno 25. januara 2026).

⁹⁰ Isto.

⁹¹ Isto.

⁹² Isto.

⁹³ Isto.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Isto.

a ne državama iz kojih su došli. Strukturalna moć je, kako smo videli, na prvi pogled mnogo manje vidljiva od moći koja se shvata kroz kapacitete i moći koja se shvata kao odnos, ali je, prema našem mišljenju, mnogo trajnija i teže promenljiva, jer akterima koji je poseduju omogućava prednosti za koje je potrebno vreme da biste ih stekli. Ukratko, ona je suptilnija i efikasnija, pogotovo na duže staze. Ipak, kad je jednom izgubite, potrebno je mnogo više vremena da je povratite (ako je to uopšte moguće učiniti).

Kad je u pitanju tvrda moć, u poznatoj podeli moći na tvrdu i meku koju je Naj učinio još 1990. godine, nauka i tehnologija spadaju u tvrdu moć.⁹⁶ Sjedinjene Američke Države su uz Narodnu Republiku Kinu i danas lider u ovoj oblasti. Uzmimo, na primer, samo moć koju ima sedam velikih američkih tehnoloških kompanija (neki ih nazivaju i „sedam veličanstvenih“). Njihove vrednosti pojedinačno se mere u hiljadama milijardi dolara, a u *Eplu* (*Apple*), *Majkrosftu* (*Microsoft*), *Amazonu* (*Amazon*), *Alfabetu* (*Alphabet*), *Meti* (*Meta*), *Nvidiji* (*Nvidia*) i *Tesli* (*Tesla*) rade ljudi koji su svoja znanja sticali na američkim univerzitetima, a mnogi od njih su rođeni van Sjedinjenih Američkih Država. Naime, ti ljudi čine petinu zaposlenih u nauci, tehnologiji, inženjerstvu i matematici i „40 posto naučnika i inženjera sa doktoratom“⁹⁷ u Sjedinjenim Američkim Državama. U vreme kad Narodna Republika Kina snažno kuca na vrata ukupne (a videli smo da je u pojedinim važnim aspektima naučno-tehnološke moći već pretekla SAD) dominacije svetom, Sjedinjene Američke Države povlače poteze koje je sa aspekta njihovih vlastitih nacionalnih interesa veoma teško razumeti. Njima, naime, ne treba smanjenje fondova koje ulažu u nauku i naučna istraživanja, već enormno povećanje, kao i ogroman napor i nova sinergija sa univerzitetima i naukom uopšte, kako bi mogli da uhvate i održe korak upravo sa Narodnom Republikom Kinom.

U pogledu meke moći, prema podacima univerziteta Đao Tong iz Šangaja (*Jiao Tong University*), koji od 2003. godine objavljuje čuvenu „Šangajsku listu“ akademskog rangiranja univerziteta u svetu, na listi za 2025. godinu među prvih dvadeset nalazi se čak 14 iz Sjedinjenih Američkih Država.⁹⁸ Jedini koji nisu američki su Oksford (*Oxford*), Kembridž (*Cambridge*) i Univerzitetski koledž London (*University College London – UCL*) iz Velike

⁹⁶ Joseph S. Nye, Jr., *Bound to lead – Changing Nature of American Power*, nav. delo, p. 174.

⁹⁷ Nanci Qian, *Can America Win the New Race for Scientific Leadership?*, Project Syndicate, 2025. Dostupno preko: <https://www.project-syndicate.org/commentary/global-race-for-scientific-leadership-talent-china-more-proactive-than-us-by-nancy-qian-2025-12> (pristupljeno 2. decembra 2025).

⁹⁸ *2025 Academic Ranking of World Universities*, Jiao Tong University, China, 2025. Dostupno preko: <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2025> (pristupljeno 11. oktobra 2025).

Britanije, Univerzitet Pari-Sakle (Université Paris-Saclay) iz Francuske i Singua Univerzitet (Tsinghua University) iz Narodne Republike Kine.⁹⁹

Kad je reč o rangiranjima meke moći danas, najpoznatije je ono koje pravi svetska konsultantska kuća *Brend fajnans* (*Brand Finance*) pod nazivom *Globalni indeks meke moći* (*Global Soft Power Index*). U rangiranju za 2025. godinu Sjedinjene Američke Države su na pijedestalu meke moći u svetu.¹⁰⁰ Rangiranje meri meku moć kroz osam stubova i 35 atributa brenda neke nacije, to jest države.¹⁰¹ Kad su u pitanju stubovi, tu su: 1) Biznis i trgovina, 2) Međunarodni odnosi, 3) Obrazovanje i nauka, 4) Kultura i (kulturno) nasleđe, 5) Upravljanje, 6) Mediji i komunikacije, 7) Održiva budućnost i 8) Ljudi i vrednosti.¹⁰²

Za potrebe našeg rada, naravno, najvažniji je treći stub, koji se odnosi na obrazovanje i nauku. Autori izveštaja razdvajaju ovaj stub na četiri dela: a) napredni u tehnologiji i inovacijama, b) napredni u nauci, c) snažan obrazovni sistem, d) investicije u istraživanja svemira.¹⁰³ U većini od ovih elemenata Sjedinjene Američke Države imaju lidersku ulogu, a ukupno u oblasti nauke i obrazovanja vodeća su zemlja sveta, što u velikoj meri doprinosi i njihovoj sveobuhvatnoj dominantnoj poziciji u indeksu meke moći.¹⁰⁴ Ipak, imajući u vidu da je ovaj indeks objavljen u februaru 2025. godine, sve ono što se dešavalo tokom prvih jedanaest meseci Trampove druge administracije negativno će uticati na američku meku moć.

ZAKLJUČAK

Veliki britanski istoričar Arnold Tojnbi (Arnold J. Toynbee), poučen iskustvima različitih civilizacija koje su se pojavljivale i nestajale na horizontima vremena, tvrdio je da „društvo nikada ne umire od 'prirodnih uzroka', već uvek

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Konrad Jagodzinski, *Global Soft Power Index 2025: The Shifting Balance of Global Soft Power*, Brand Finance, 2025. Dostupno preko: <https://brandfinance.com/insights/global-soft-power-index-2025-the-shifting-balance-of-global-soft-power> (pristupljeno 20. februara 2025).

¹⁰¹ *Global Soft Power Index Report 2025*, Brand Finance, 2025. Dostupno preko: https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_45671/objava_195259/fajlovi/Global%20Soft%20Power%20Index%202025.pdf (pristupljeno 20. februara 2025).

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Isto, nav. delo, p. 39.

¹⁰⁴ Isto.

umire samoubistvom ili ubistvom – i skoro uvek od ovog prvog”.¹⁰⁵ Čini nam se da se ovo nigde bolje ne vidi nego na primeru Sjedinjenih Američkih Država danas, jer, ako izgube status najmoćnije zemlje sveta, biće to više zbog njihovih sopstvenih grešaka i nesuvislih poteza nego zbog „uspona ostalih”, kako je te takmace i izazivače nazvao Farid Zakarija (Fareed Zakaria).¹⁰⁶ Naime, u slučaju politike druge Trampove administracije prema univerzitetima reč je o klasičnom slučaju „samopovređivanja”, gde će, kao i u slučaju Iračkog rata iz 2003. godine, Sjedinjene Američke Države imati i kratkoročnu a pogotovo dugoročnu štetu od svojih postupaka. Zašto bi neko „sekao granu na kojoj sedi” i odricao se prednosti koje donosi strukturalna moć univerziteta pitanje je na koje smo probali da damo odgovor u ovom radu, mada će pravi uzroci i razmere štete biti poznati tek kad ova administracija završi svoj mandat. Uspon Sjedinjenih Američkih Država u rang velike sile, a potom i supersile, uporedo je pratila i povećana upotreba znanja koje je trebalo da ukaže na put kojim zemlja treba da ide, ali i da pruži dublji uvid u svet koji ih okružuje. Naročito je to bilo izraženo u četiri rata koji su od Sjedinjenih Američkih Država stvorili silu kakvu danas poznajemo: ratu sa Španijom, iz 1898. godine, Prvom i Drugom svetskom ratu i hladnom ratu. U sva ova četiri slučaja univerziteti su doprineli da Sjedinjene Američke Države u njima ostvare pobedu, kao i da tu pobedu iskoriste kako bi uvećali svoju kako strukturalnu, tako i tvrdu i meku moć. Ukratko, ono što su legije bile za prevlast starog Rima, to su, između ostalog, postali univerziteti u američkoj dominaciji svetom. Dolazak Donalda Trampa na vlast u Sjedinjenim Američkim Državama 2017, a naročito njegov drugi predsednički mandat, koji je počeo u januaru 2025. godine, svojim agresivnim nastupom podriva same temelje te simbioze države i univerziteta, vodeći više računa o sopstvenoj viziji Amerike (*America First*) nego razmišljajući o interesima svih njenih građana i države na čijem je čelu.

Teorijski okvir kojim smo se koristili u radu pokazao je jasne koristi od upotrebe koncepta strukturalne moći u učenju Suzan Strejndž radi objašnjenja privilegovane i posebne američke pozicije u svetu (pa i kad je znanje u pitanju). Strukturalna moć sasvim jasno pokazuje dugoročne prednosti koje ostvaruje zemlja koja je poseduje. Ona, takođe, može za izvesno vreme (mada ne previše dugo), da amortizuje pogrešne poteze političkih lidera, koji bi je, u njenom odsustvu, daleko više koštali. Ipak, iz primera kojim smo se bavili jasno je da čak ni enormna strukturalna moć ne može da spreči da se, ukoliko se o njoj ne vodi računa i ukoliko se ne radi na njenom sistemskom jačanju, pojave drugi akteri koji bi preuzeli primat.

¹⁰⁵ Arnold J. Toynbee, *A Study of History*, Abridgement of Volumes I – VI By D. C. Somervell, Oxford University Press, Oxford, 1946, p. 341.

¹⁰⁶ Videti Farid Zakarija, *Postamerički svet*, Heliks, Smederevo, 2009, str. 1.

Kad je u pitanju hipoteza koju smo propitivali u ovom radu, a u kojoj smo tvrdili da će potezi druge Trampove administracije prema univerzitetima dovesti do smanjenja američke sktrukturalne, tvrde i meke moći, kao i sveukupnog pogoršanja američke pozicije u „dobu nadmetanja velikih sila”, smatramo da smo je dokazali. Iako će dosta toga zavisiti od daljeg razvoja situacije u samoj Americi, a pogotovo od izbora za Kongres u novembru 2026. godine, koji neke procese, pre svega dalje federalne zakonodavne izmene načina funkcionisanja i delovanja univerziteta, mogu usporiti ili čak i zaustaviti, izvesna šteta po strukturalnu, tvrdi i meku moć SAD je već vidljiva. U kontekstu pojačane konkurencije, pre svega iz Narodne Republike Kine, za koju smo videli da je počela da prednjači u nekim važnim oblastima nauke u kojima su Sjedinjene Države bile dominantne decenijama, ovo američko zaostajanje biće još izraženije, a posledice sve teže za otklanjanje.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Baldwin David A., “Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies”, *World Politics*, Vol. 31, No. 2, pp. 161–194.
- [2] Baldwin David A., *Power and International Relations: A Conceptual Approach*, Princeton University Press, Princeton, 2016.
- [3] Bender Michael C., *Trump Administration Asks Colleges to Sign Compact to Get Funding*, The New York Times, 2025. Dostupno preko: <https://www.nytimes.com/2025/10/02/us/politics/trump-college-funding.html> (pristupljeno 3. oktobra 2025).
- [4] Berenskoetter Felix, and Williams M. J. (eds.), *Power in World Politics*, Routledge, London, New York, 2011.
- [5] Blinder Alan, *How Universities Are Responding to Trump*, The New York Times, 2025. Dostupno preko: <https://www.nytimes.com/article/trump-university-college.html> (pristupljeno 2. decembra 2025).
- [6] Charalambous Peter, *Timeline: Trump Administration’s Actions against Harvard University*, ABC News, 2025. Dostupno preko: <https://abcnews.go.com/US/timeline-trump-administrations-actions-harvard-university/story?id=122267583> (pristupljeno 11. oktobra 2025).
- [7] Clark D., *Cumulative costs of the Manhattan Project until December 31, 1945, by facility*, Statista, 2025. Dostupno preko: https://www.statista.com/statistics/1066845/manhattan-project-cumulative-costs-facility/?srsltid=AfmBOor3DqLRcBLj_bVmEqQDUf9Yt_43YqdoH3M5xtS1boJ28X9nyqz (pristupljeno 13. oktobra 2025).
- [8] *Compact for Academic Excellence*, Washington Examiner, 2025. Dostupno preko: <https://www.washingtonexaminer.com/wp-content/uploads/2025/10/Compact-for-Academic-Excellence-in-Higher-Education-10.1.pdf> (pristupljeno 3. 10. 2025).

- [9] *Destroyer of Worlds': The Making of an Atomic Bomb*, The National WWII Museum, New Orleans. Dostupno preko: <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/making-the-atomic-bomb-trinity-test> (pristupljeno 15. oktobra 2025).
- [10] Dickler Jessica, *Fewer International Students Are Enrolling at U.S. Colleges, Which Could Cost the Country \$1 Billion, Reports Find*, CNBC, 2025. Dostupno preko: <https://www.cnbc.com/2025/11/30/international-student-enrollment-decline.html> (pristupljeno 1. decembra 2025).
- [11] *Ending Illegal Discrimination and Restoring Merit-Based Opportunity*, The White House, 2025. Dostupno preko: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/ending-illegal-discrimination-and-restoring-merit-based-opportunity/> (pristupljeno 7. oktobra 2025).
- [12] *Executive Orders: An Introduction*, Congressional Research Service, 2021. Dostupno preko: https://www.congress.gov/crs_external_products/R/PDF/R46738/R46738.2.pdf (pristupljeno 23. januara 2026).
- [13] *Global Soft Power Index Report 2025*, Brand Finance, 2025. Dostupno preko: https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_45671/objava_195259/fajlovi/Global%20Soft%20Power%20Index%202025.pdf (pristupljeno 20. februara 2025).
- [14] Guzzini Stefano, *Realism in International Relations and International Political Economy*, Routledge, London, 1998.
- [15] Jagodzinski Konrad, *Global Soft Power Index 2025: The Shifting Balance of Global Soft Power*, Brand Finance, 2025. Dostupno preko: <https://brandfinance.com/insights/global-soft-power-index-2025-the-shifting-balance-of-global-soft-power> (pristupljeno 20. februara 2025).
- [16] Kenedi Pol, *Uspon i pad velikih sila*, Službeni list, CID, Beograd, Podgorica, 1999.
- [17] Kennedy Paul, *Birth of a Superpower*, Time, 2006. Dostupno preko: <https://time.com/archive/6677605/birth-of-a-superpower/> (pristupljeno 25. juna 2006).
- [18] Krejniš Majkl i Fišer Majk, *Tramp – cela priča: Ambicija, ego, novac i moć na američki način*, Laguna, Beograd, 2016.
- [19] Kreps Sarah, *An Attack on America's Universities Is an Attack on American Power: How Academia Bolsters National Security*, Foreign Affairs, 2025. Dostupno preko: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/attack-americas-universities-attack-american-power> (pristupljeno 29. aprila 2025).
- [20] Lobell Steven E., Ripsman Norrin M., and Taliaferro Jeffrey W. (eds.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- [21] Marsi Federica, *What's in the \$200m Deal Trump Has Struck with Columbia University?*, Al Jazeera, 2025. Dostupno preko: <https://www.aljazeera.com/news/2025/7/24/whats-in-the-200m-deal-trump-has-struck-with-columbia-university> (pristupljeno 10. oktobra 2025).
- [22] McDaniel Justine, and Svrluga Susan, *Trump vs. Harvard: A Timeline of How the Fight Escalated*, The Washington Post, 2025. Dostupno preko: <https://www.washingtonpost.com/education/interactive/2025/timeline-trump-harvard/> (pristupljeno 15. decembra 2025).

- [23] Miršajmer Džon, *Tragedija politike velikih sila*, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, 2017.
- [24] *National Security Strategy of the United States of America*, White House, 2025. Dostupno preko: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (pristupljeno 5. decembra 2025).
- [25] Nedeljković Stevan, *Ravnoteža moći od Tukidida do Trampa*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Akademska knjiga, Beograd, Novi Sad, 2025.
- [26] Nietzel Michael T., *Trump's Next Higher Education Target: Shaking Up College Accreditation*, Forbes, 2026. Dostupno preko: <https://www.forbes.com/sites/michaelnietzel/2026/01/27/trumps-next-higher-education-target-shaking-up-college-accreditation/> (pristupljeno 27. januara 2026).
- [27] Nye Joseph, "Soft Power", *Foreign Policy*, No. 80, pp. 153–171.
- [28] Nye Joseph S. Jr., *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990.
- [29] "Platonic Shove", *The Economist*, 2026, p. 25.
- [30] Qian Nanci, *Can America Win the New Race for Scientific Leadership?*, Project Syndicate, 2025. Dostupno preko: <https://www.project-syndicate.org/commentary/global-race-for-scientific-leadership-talent-china-more-proactive-than-us-by-nancy-qian-2025-12> (pristupljeno 2. decembra 2025).
- [31] Quilantan Bianca, *Trump's Next Plan for the US Education System: Lots and Lots of Rules*, Politico, 2026. Dostupno preko: <https://www.politico.com/news/2026/01/04/trump-upended-the-us-education-system-in-2025-its-only-the-beginning-00693857> (pristupljeno 4. januara 2026).
- [32] Scannell Kara, and Levenson Eric, *Harvard Has an Endowment of over \$50 Billion. So Why Do Federal Cuts of a Few Billion Matter?*, CNN, 2025. Dostupno preko: <https://edition.cnn.com/2025/04/18/us/harvard-university-endowment> (pristupljeno 14. oktobra 2025).
- [33] Simić Dragan R., *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999.
- [34] Simić Dragan R., *Rasprava o poretku*, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012.
- [35] Simić Dragan R. i Živojinović Dragan, „Kako odlučuje Donald Tramp?“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXI, br. 3, str. 289–310.
- [36] Simić Dragan R., *Svetski poredak: politika Vudroa Vilsona i Frenklina Delano Ruzvelta*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, CLIO, Beograd, 2022.
- [37] Simić Dragan R., „Amerika Amerikancima: dva veka Monroove doktrine“, *Novi magazin*, br. 657, str. 44–45.
- [38] Simić Dragan R., "The Monroe Doctrine and Conception of American National Interest: From Annual Message of President James Monroe to the Foreign Policy Doctrine of the United States of America", in: Dragan Đukanović, Saša Mišić and Nikola Jović (eds.), *National Interest(s) in World Politics*, The University of Belgrade – Faculty of Political Science, Belgrade, 2024, pp. 211–227.

- [39] Strange Susan L., *States and Markets*, second edition, Continuum, London, New York, 1994.
- [40] Suri Jeremi, *Henry Kissinger and the American Century*, Belknap Press, Cambridge, 2009.
- [41] Toynbee Arnold J., *A Study of History*, abridgement of volumes I–VI by D. C. Somervell, Oxford University Press, Oxford, 1946.
- [42] Tramp Donald, *Obogaćena Amerika: kako Ameriku učiniti ponovo velikom*, Službeni glasnik, Beograd, 2016.
- [43] Trump Donald J., *Great Again: How to Fix Our Crippled America*, Threshold Editions, New York, 2015.
- [44] Trump Donald J., *Truth Social Post*, 04:01 PM EST, 10. 12. 2025. Dostupno preko: <https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1977466889657061506> (pristupljeno 13. oktobra 2025).
- [45] Vukelić Miloš, *Postdigitalni kulturni ratovi na Zapadu*, Akademski knjiga, Novi Sad, 2024.
- [46] Wagner Caroline S., *China's Historic Rise to the Top of the Scientific Ladder*, Quincy Institute for Responsible Statecraft, 2025. Dostupno preko: <https://quincyinst.org/research/chinas-historic-rise-to-the-top-of-the-scientific-ladder/> (pristupljeno 25. januara 2026).
- [47] Zakarija Farid, *Postamerički svet*, Heliks, Smederevo, 2009.
- [48] *2025 Academic Ranking of World Universities*, Jiao Tong University, China, 2025. Dostupno preko: <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2025> (pristupljeno 11. oktobra 2025).

Dragan R. Simić
Dragan Živojinović

UNIVERSITIES AS A SOURCE OF AMERICAN POWER AND THE SECOND TRUMP ADMINISTRATION

Abstract

Some of the most important sources of American power in the “Long American Century” were the Universities in at least two ways: first, as a source of Hard Power, because the knowledge enabled the overall economic, technological and social progress of this country, and second, as a source of Soft Power, because the Universities attracted talented students from foreign countries, and some of them, almost as a rule – the best ones stayed in America, spending their working and living lives there. Although it was already clear during the first administration of the President Donald Trump (2017–2021) that the Universities were the subject of his harsh criticism,

during the second administration of Trump these criticisms turned into a kind of "open War". Regarding them as sources of ideology that harms American national interests at home and abroad, this became particularly visible in the abolition of federal funds and the tightening policy of issuing visas to current and potential foreign students. All this put together will result in a reduction of both American Hard and soft Power and a worsening of America's position in the "Age of Great Power Competition".

Keywords:

Donald Trump; University; United States of America; American Power; International Relations; Foreign and Security Policy